

Vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Česko-Slovenska – Wikipédia

W sk.wikipedia.org/wiki/Vpád_vojsk_Varšavskej_zmluvy_do_Česko-Slovenska

Příspěvatelé projektů Wikimedia

Vpád vojsk varšavské smlouvy do Československa Operace Dunaj

Součást Studené války.

Hořící sovětský tank v ulicích Prahy



Datum 20. – 21. srpen 1968

Místo Česko-Slovensko

Casus belli Snaha potlačit reformní proces v komunistické straně Československa

Kapitulace Československa:

- podepsání Moskevského protokolu ,
- konec reforem Pražského jara , vítězství antireformního konzervativního křídla KSC prosazujícího normalizaci ,
- vojenská okupace území do roku 1991,
- vystoupení Albánie z Varšavské smlouvy .

Výsledek

Protivníci

Varšavská smlouva : Sovětský svaz Polsko Maďarsko Bulharsko NDR (zúčastnila se jen částečně)



Československo

Diplomaticky podporováno: Jugoslávie Rumunsko Albánie



a deklarativní podpora Západních mocností

Velitelé

 **Leonid Brežněv** Ivan Pavlovskij Andrej Grečko



 **Alexander Dubček** Ludvík Svoboda Martin Dzúr





Síla


přibližně 500 000 vojáků (27 divizí)
6 300 tanků
800 letadel
2 000 děl

přibližně 200 000 až 600 000 vojáků (30 divizí) do 2 až 3 dnů (s obecnou mobilizací až 2 500 000 vojáků)
2 500 až 3 000 tanků
přes 250 letadel


Ztráty

 12 mrtvých a 25 zraněných vojáků při střetech s československými občany; 84 mrtvých a 62 zraněných z jiných příčin

 10 mrtvých (při nehodách a sebevraždách)

 4 mrtví (při nehodách)

 2 mrtví

 139 mrtvých civilistů (z toho 37 na Slovensku) a přibližně 500 vážně zraněných civilistů při střetech cizích vojáků s civilisty a dopravních nehodách s okupačními jednotkami do konce roku 1968



[Historický portál](#)

Vpád / invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa (nebo **Okupace / Začátek okupace Československa** ^[1]^[2]^[3]^[4]), komunistickou stranou označovaný také jako **vstup spojeneckých vojsk**, ^[5] s krycím názvem: **operace Dunaj**, byl vojenský vpád vojsk pěti socialistických zemí Varšavské smlouvy (Sovětský svaz, Maďarsko, Polsko, Bulharsko a NDR [^]) v čele se

Sovětským svazem , který znamenal následující 23 letou vojenskou okupaci československého území, zastavení a zvrácení probíhajících demo.

Ve středu 21. srpna 1968 obsadila cizí vojska většinu strategických míst po celém Československu (na území ČSSR vstoupili již v úterý 20. srpna před půlnocí a 21. srpna ve 2:00 ráno na Ruzyňském letišti v Praze). Operace se zúčastnilo asi půl milionu vojáků a kolem 6 000 tanků a 800 letadel [^] . Operaci velel sovětský armádní generál IG Pavlovskij .

Vedoucí česko-slovenští představitelé Dubček , Smrkovský , Černík a další byli zatčeni a internováni. Veřejnost v průběhu prvního týdne vyjadřovala silný odpor k takovému jednání. „ spřátelených“ zemí. Uskutečnily se protesty, které vedly na více místech k pouličním bojům avšak čs. armáda na rozkaz ministra Dzura a poté i prezidenta republiky Svobodu do bojů nezasáhla.

Šlo o vojenskou okupaci v té době suverénní země jejími spojenci, navzdory nesouhlasu jejích zákonně zvolených představitelů a žádostem o pomoc jiných zemí i na půdě Rady bezpečnosti OSN .

Vedoucí představitelé se však pod nátlakem rychle vzdali a podepsáním Moskevského protokolu 27. srpna 1968 ve společném prohlášení ^[6] legalizovali pobyt cizích vojsk, což následně znamenalo potlačení československého pokusu o " socialismus s lidskou tváří " , tzv.. „ obrodného “ procesu známého ve světě jako Pražské jaro . Invazní jednotky Sovětské armády zůstaly v zemi až do roku 1991 .

Důvodem intervence nebyly jen intriky konzervativní části KSČ (Bilakův zvací dopis , vytvoření dělnicko-rolnické vlády atd.), ale i celková situace v Evropě, která byla rozdělena železnou oponou na západní a východní blok . Pokud sovětské tanky převálcovaly protesty v NDR (17. června 1953), a Maďarsku (1956), kde zanechaly během několika dní stovky až tisíce mrtvých a následně byli

mimořádnými soudy odsouzeni k smrti další stovky lidí, v ČSSR po invazi nastoupila politická normalizace , kterou se sebou přinesla Brežněvova doktrína omezené suverenity. Západní mocnosti respektovaly předchozí dohody se SSSR i proto, že je zaměstnávaly jejich vlastní problémy (suezská krize , válka ve Vietnamu , občanské protesty roku 1968 , např. v Paříži) i příprava jednání se SSSR o omezení strategických zbraní SALT a tak jejich reakce zůstala jen deklarativní. [7]

Jedna skupina historiků se domnívá, že šlo skutečně jen o sovětskou reakci na demokratizační vývoj československé společnosti a její možný odklon od komunismu. Druhá skupina odborníků zastává názor, že šlo o dlouhodobě připravovanou akci, jejímž pravým cílem bylo rozmístit vojáky sovětské armády na našem území a umožnit tak SSSR dotvořit svůj obranný val na hranici východního bloku , který sovětské jednotky již delší dobu udržovaly s NDR, Polskem a Maďarskem . [8]

Začátek (21. srpen) i konec okupace (21. červen) jsou od roku 2021 na Slovensku památnými dny. [9]

Předehra

V 60. letech se politický systém v Československu dostal do krize. Nemalý podíl na tom měl i tehdejší prezident a zároveň i generální tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný , který se podílel na nezákonnostech v 50. letech a proto až do začátku 60. let brzdil revizi nejen politických procesů a rehabilitace ale i výměny politické garnitury. V lednu 1968 byl Novotný z funkce generálního tajemníka odvolán a na jeho post byl zvolen Alexander Dubček . 30. března 1968 byl prezidentem zvolen Ludvík Svoboda . Předsedou vlády se stal v dubnu Oldřich Černík a předsedou národního shromáždění Josef Smrkovský .

S novými politiky (tzv. progresivní síly) v nejvyšších funkcích se do popředí dostala zásadní otázka reformy režimu prosazovaná Dubčekem jako "socialismus s lidskou tváří". Proces zahrnoval liberalizaci a demokratizaci společnosti. Volby do předsednictví KSČ proběhly poprvé jako tajné. Akční program KSČ (schválený až v dubnu 1968 a šířený jako „Československá cesta k socialismu“) předpokládal, že KSČ se bude do jisté míry dělit o moc s dalšími partnery, ale v tomto partnerství jí zůstane vedoucí role. Bylo zakázáno kumulovat vedoucí stranické, státní a veřejné funkce do rukou jediné osoby. Program kladl důraz na občanské svobody a potvrdil právo na shromáždění, vznik dobrovolných organizací, sdružení a spolků. Zaručoval svobodu projevu, díky které byla prakticky zrušena cenzura, svobodu pobytu spojenou s vycestováním do zahraničí atp. V ekonomické a sociální oblasti mělo dojít ke zvýšení platů a ekonomické reformě (zrušit výrobní ministerstva, byly vytvořeny podnikové rady pracujících, hospodářská spolupráce i se zahraničními / kapitalistickými podniky, koruna se měla stát konvertibilní měnou, povolení drobného soukromého podnikání). Současně s tím probíhala v zemi i federalizace a naopak byly odloženy volby do Národních výborů, Národního shromáždění a SNR pro nespokojenost s některými kandidáty a plány na změnu zákonů o volbách.

Proti těmto procesům se však stavěla konzervativní část komunistické strany, kterou představovaly zejména Vasil Biľak , Drahomír Kolder či Oldřich Švestka . Dění na česko-slovenské politické scéně vzbuzovalo obavy sovětských státních představitelů v čele s prvním tajemníkem ÚV KSSS Leonidem Brežněvem , kteří se obávali, že probíhající proces by mohl oslabit pozice komunistického bloku během studené války .

Tehdejší zjednodušující označení dvou táborů komunistů jako reformních a konzervativních vycházelo z postoje k uskutečnění reformy ve společnosti. V tomto smyslu byli představitelé konzervativního křídla antireformní nebo dogmatictí. ^[10] Jejich

konzervatismus se projevoval snahou zachovat tradiční komunistické politické hodnoty jako byly nezpochybňovat komunistickou stranu a spolupráci se Sovětským svazem (nešlo o tradiční kulturní, ekonomické hodnoty jako jsou chápány v současnosti jako je např. soukromé vlastnictví).

Podle odtajněných zpráv CIA byla americká administrativa o vývoji v Československu velmi dobře informována. Zpráva CIA ze dne 12. července 1968 napovídá, že Brežněv ztrácí trpělivost s Dubčekem a opravdu připravuje vydat rozkaz na ozbrojený zásah. Americká špionáž poukázala na zjištění, že vzniklo pět nových komunikačních kanálů kontrolovaných generálním štábem Sovětské armády: „Dva jsou v Československu, třetí je nedaleko Budapešti, další u Užhorodu a poslední jihovýchodně od Magdeburku.“ CIA usoudila, i když přímé důkazy nezískala. to pravděpodobně součást příprav na to, aby se vojska Varšavské smlouvy vydala do Československa ze Sovětského svazu, z Maďarska až východního Německa. ^[11]

Časový průběh událostí před invazí

Únor 1968 - Na oslavy Únorových událostí přiletěl (22. - 24. února) do Prahy Leonid Iljič Brežněv . Ani ten však nezabránil tomu, aby byl 22. března Antonín Novotný donucen abdikovat z funkce prezidenta. Jedním z důvodů Novotného abdikace bylo i podezření, že ve prospěch Novotného připravoval vojenský puč generál Jan Šejna , ^[12] vedoucí stranické organizace na ministerstvu obrany a blízkého přítele prezidentova syna, který 25. února uprchl do zahraničí. ^[13] V únoru 1968 povolili ideologický tajemník ÚV KSČ znovuvydávání časopisu Literární noviny , který byl zakázán po IV. sjezdu spisovatelů v červnu 1967. Tento fakt pochopili novináři jako faktické zrušení cenzury. Nástroj cenzury - Ústřední publikační služba zastavila svou činnost 29. února 1968. ^[12] Novináři Petr Chudožilov a Vladimír Holotík napsali v březnu 1968 do odborářského deníku Práce sérii článků o aféře generála Šejny.

Aféra „jetelového generála“ podle některých odstartovala Pražské jaro. Ukázala dalším novinářům, že nyní už mohou psát opravdu svobodně o všem, dokonce i o komunistických prominentech. [14]

23. - 24. března - V Drážďanech se konalo setkání vedoucích představitelů Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR s československou delegací, kterou tvořili Alexander Dubček, Josef Lenárt, Oldřich Černík, Drahomír Kolder, Vasil Biľak. Kritika poměrů v ČSSR zde byla označena i termínem „plazivá kontrarevoluce“. [15]

Už koncem března Ústřední výbor KSSS rozeslal stranickým aktivům tajnou informaci o situaci v Československu. V dokumentu se uvádí: „... události se ubírají nesprávným směrem. V Československu se šíří vystoupení nezodpovědných elementů, kteří chtějí vytvořit „oficiální opozici“ a „tolerovat“ různé antisocialistické názory a teorie. Nepravdivě očerňují minulé zkušenosti socialistické výstavby, předkládají návrhy na specifickou československou cestu k socialismu, která je rozdílná od zkušeností jiných zemí. Pokoušejí se vrhnout stín na zahraniční politiku Československa a zdůrazňuje potřebu „nezávislé“ zahraniční politiky. Vyzývají ke zřízení soukromých podniků, upuštění od plánovaného systému, rozšíření vztahů se Západem“. Vojska byla informována, že sovětská strana nevyklučuje možnost vstupu vojsk NATO na československé území (domnělé manévry NATO u hranic s krycím názvem „Black Lion“). [16]

30. března - Národní shromáždění ČSSR na návrh Alexandra Dubčeka zvolilo prezidentem republiky Ludvíka Svobodu. [15]

1. - 5. dubna se konalo plenární zasedání ÚV KSČ, na kterém již konzervativní směr neměl téměř žádné zástupce a proto byl přijat Akční program KSČ, který byl vlastně projektem reformy socialismu, která se začala nazývat socialismus s lidskou tváří. [12]

8. dubna - Prezident Ludvík Svoboda jmenoval novou vládu, v jejímž čele stál Oldřich Černík. Místopředsedy se staly: František Hamouz, Peter Colotka, Gustáv Husák, Lubomír Štrougal a Ota Šik.

8. dubna - Velitel sovětských výsadkářů, generál *VF Margelov* dostal nařízení, podle kterého začal plánovat nasazení výsadkářů na území Československa. [17] V nařízení se uvádí: „Sovětský svaz a další socialistické země mají internacionální povinnost přivést své vojáky na pomoc Československé lidové armádě při obraně vlasti od hrozícího nebezpečí.“ Dokument také zdůraznil: „... v případě, že vojáci Československé lidové armády pochopí vstup sovětských vojsk, v tomto případě je nutné organizovat interakce s nimi a společně plnit úkoly. Pokud budou vojska nepřátelská k výsadkářům a podporu získají konzervativní síly, pak je třeba přijmout opatření k jejich „lokalizaci“ a nebude-li to možné tak k jejich odzbrojení“.

12. dubna - generál Alexander Majorov , v té době velitel 38. sovětské armády, dostal zapečetěnou obálku s rozkazem ministra obrany Grečka připravit svou armádu na vpád do Československa. [18]

18. dubna - Předsedou parlamentu (Národního shromáždění ČSSR) se stal Josef Smrkovský .

24. - 25. dubna - Do Československa přišel hlavní velitel Varšavské smlouvy Ivan I. Jakubovskij , který jednal o vojenském cvičení Šumava na česko-slovenském území. Ruská strana trvala na tom, aby se cvičení uskutečnilo již v květnu, ačkoli původní plánovaný termín byl říjen.

4. – 5. května – V Moskvě proběhla jednání na nejvyšší úrovni. Československá delegace - Dubček, Černík, Smrkovský a Biřák si vyslechli od Brežněva, Kosygina a Podgorného ostrou kritiku poměrů v ČSSR. Ti požadovali různá opatření zaměřená proti „antisocialistickým a pravicovým silám“.

6. května - Politické byro (předsednictví) KSSS vydalo interní rozhodnutí o vojenských akcích (včetně vojenského cvičení na území Československa) a svolalo jednání představitelů 5 zemí VZ o dění v ČSSR bez jejich zástupců na 8. května 1968 v Moskvě. [12][19]

29. května - 1. června - V Praze zasedal ÚV KSČ, na kterém se otevřeně setkaly dvě protichůdné politické linie - Dubčekova a Biřakova. Dubček označil zprávy o nebezpečí vojenské intervence států Varšavské smlouvy za nepravdivé a poškozující kurz politiky KSČ. XIV. sjezd KSČ byl naplánován na 9. září 1968 .

19. června - V Praze-Ruzyni se konal sraz Lidových milicí . Kritické hlasy, které zde zazněly, vyčítaly komunistickému vedení slabost v postupu proti pravici a žádaly mocensko-administrativní zákroky. Tato akce vyvolala v zemi vlnu rozhořčení a podpisovou akci za zrušení milicí.

20. - 30. června - Na území Československa proběhlo vojenské cvičení států Varšavské smlouvy pod názvem Šumava s účastí kolem 27 tisíc vojáků. Původně mělo trvat deset dní (do 30. června), ale i po tomto termínu byla stále vojska na československém území. O měsíc (19. července) se zde stále nacházelo téměř 12 tisíc sovětských vojáků, přes 60 tanků a 20 letadel. Denně o tom otevřeně psala česká i slovenská média. [20]

25. - 26. června - Byl schválen zákon o soudních rehabilitacích a finančním odškodnění a novela tiskového zákona, podle kterého byla cenzura nepřípustná.

27. června - Ve více novinách vyšla výzva s názvem Dva tisíce slov , která aktivizovala veřejnost proti zjevnému tlaku sovětského vedení a konzervativního křídla zastavit reformy. Ludvík Vaculík mimo jiné v něm napsal: „Velké znepokojení v poslední době vychází z možnosti, že by do našeho vývoje zasáhly zahraniční síly,“... „Své vládě můžeme dát najevo, že za ní budeme stát třeba i se zbraní, než bude dělat to, na co jí dáme mandát.“ Moskva označila manifest za výzvu ke kontrarevolučním akcím. Brežněv telefonoval Dubčekovi a žádal podniknout kroky proti iniciátorům a signatářům. [20]

14. - 15. července - Představitelé Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR na schůzce ve Varšavě schválili otevřený dopis adresovaný KSČ. Obsahem tohoto varšavského dopisu „pětky“ (bratrských) stran bylo velmi vážného varování s viditelnými prvky hrozby zasahování do vnitřních záležitostí. "Nedopustí aby nepřátelské síly svedly ČSSR ze socialistické cesty a vytvářely tak hrozbu odtržení republiky od socialistického společenství". [21]
Dubček se pokusil vzdorovat Brežněvovi. Do Varšavy jít odmítl, vybojoval si nejprve bilaterální utkání v Černé nad Tisou . Brežněv však naléhal, že musí dojít i k setkání s „bratrskými“ státy. Dubčekovi se podařilo alespoň docílit, že se tak stane na domácí půdě v Bratislavě. Doufal, že tlak zde bude slabší. [22]

17. – 19. července – Vedení KSČ odmítlo myšlenku o internacionální pomoci „pětky“ bránit socialismus v jiné zemi, což vedlo k posílení důvěry ve vedení KSČ (78 % občanů) a práva na vlastní, československou cestu.

29. července – 1. srpna – Proběhla další jednání v železničním vagónu v Černé nad Tisou . Na setkání Dubček nadále hájil program reform. Brežněv však dosáhl kompromisu, když členové KSČ potvrdili svou loajalitu k Varšavskému paktu a distancovali se od jakýchkoli antisocialistických tendencí. Slíbili, že nedovolí znovuvytvoření Československé sociálně demokratické strany a budou přísněji kontrolovat tisk. Sověti se zavázali, že z Československa stáhnou své vojenské jednotky, které byly v zemi od manévrů Šumava (20. – 30. června 1968 [23]) a umožní uskutečnění sjezdu strany 9. září 1968.

3. srpna - V Bratislavě se setkali nejvyšší představitelé SSSR, NDR, PLR, MLR, BLR a ČSSR [24] a podepsali tzv. Bratislavskou deklaraci , [25].[26] ve které vyhlásili svou „neotřesitelnou jednotu v marxismu-leninismu , proletářském internacionalismu, neomezeném boji proti buržoazním tendencím a protisocialistickým silám“. Sovětský svaz, prezentovaný Brežněvem, otevřeně vyjádřil záměr (později označovaný jako Brežněvova doktrína) intervenovat v

kterékoli zemi Varšavské smlouvy, pokud v ní dojde k zavedení „buržoazní“ pluralitního systému. Československí komunisté (Dubček, Svoboda a další) byli donuceni slíbit znovuzavedení cenzury, zákaz všech „nelegálních“ organizací působících mimo rámec Národní fronty i kádrové změny – především odvolání Františka Kriegla z předsednictví ÚV KSČ. [27] Odměnou bylo, že po skončení konference sovětská vojska opustila Československo, [20] zůstala však shromážděna v blízkosti hranic země.

Během konference byl tajně předán tzv. Zvací dopis určený Brežněvovi.

13. srpna - Brežněv (opětovně po 4 dnech) telefonoval Dubčekovi. V dramatickém rozhovoru se ho ptal, kdy slibované změny uskuteční. V téměř půldruhhodinovém telefonátu agresivně vyžadoval, aby Dubček začal jednat, protože jinak to bude považovat za zradu. Vyhržoval, že "tím vznikne zcela nová situace, která bude vyžadovat nová opatření," Dubček argumentoval, že o všech slíbených změnách musí rozhodnout až mimořádný XIV. sjezdu KSČ , který se měl konat na podzim.

Během rozhovoru Dubček řekl, že pokud Brežněv věří, že jde o jeho zradu, abdikuje z funkcí. [27].[28] Rozhovor probíhal v ruštině a Brežněv (starší o 15 let) oslovoval Dubčeka i familiárně, otcovsky "Saša".

15. srpna - Dubček přijal Nicolae Ceaușesca na oficiální návštěvě Československa. Učinil tak necelý týden po návštěvě Josipa Broza Titu . [29]



Leták kritizující vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa shozený z letadla v srpnu 1968 v Lučenci.

16. srpna - v Moskvě na zasedání politbyra KSSS proběhla rozprava o situaci v Československu a byl schválen návrh na vyslání vojáků. Poté byl schválen dopis politbyra prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ (Dubčekovi). Podle vzpomínek ruského diplomata [30] v tento den telefonoval Brežněv Dubčekovi a žádal ho, aby on sám pozval vojska.

17. srpna - se sovětský velvyslanec v Praze setkal s prezidentem Svobodou a informoval Moskvu, že prezident Svoboda v případě konfliktu bude stát na straně SSSR. Ve stejný den byla přijata v Moskvě skupina „zdravých sil“ KSČ, aby připravila texty projevů k „česko-slovenskému lidu“ s plánem vytvořit tzv. „Silné síly“ KSČ. „revoluční dělnicko-rolnickou vládu“.

Ve stejný den se na neoficiálním jednání „bez nějakého protokolu“ setkal János Kádár s Dubčekem v Komárně. [27].[31] Kádár tlumočil nespokojenost Moskvy s vývojem v Československu a rozebíral chyby, kterých se údajně dopustila KSČ. Varoval Dubčeka, že pokud nebude plnit závěry jednání z Černé nad Tisou až Bratislavy, tak může dojít k nejhoršímu. Kádár nemluvil přímo o vojenské intervenci [15].[31] ale velkou oklikou na ni upozorňoval. Řekl, že Dubčekovy sliby (viz 3. srpna), nazývané v rozhovoru kompromisy, nejsou myšleny čestně a Sověti je neberou vážně. [27]

18. srpna – se v Moskvě uskutečnilo setkání vedoucích představitelů SSSR, NDR, Polska, Bulharska a Maďarska. I na základě tamního vystoupení „zdravých sil“ KSČ se „žádostí o vojenskou pomoc“ byl schválen plán invaze. [32] V dopise prezidentovi Československa Svobodovi jménem účastníků setkání se jako jeden z hlavních důvodů invaze uvádí přijetí „žádosti o pomoc ze strany ozbrojených sil československého lidu a většiny členů předsednictva ÚV KSČ a více členů vlády ČSSR“. Sovětský tisk odůvodňoval v následujících dnech vstup vojsk i existencí zvacího dopisu, který sestavili přívrženci konzervativního křídla KSČ, ve kterém žádali o pomoc v boji proti „kontrarevoluci“. 18. srpna Brežněv oznámil přítomným členům Varšavské smlouvy, že intervence začne v noci 20. srpna a

požádal je o „bratrskou podporu“, kterou přítomní lídři Bulharska, NDR, Maďarska a Polska potvrdili. Brežněv chtěl, aby operace vypadala mezinárodně (na rozdíl od sovětské intervence během Maďarského povstání v roce 1956). Přesto v invazi výrazně dominovaly jednotky SSSR, které převyšovaly ostatní účastníky v poměru pět ku jedné. Po celou dobu řídilo invazní armády sovětské vrchní velení a nesovětské síly se nezúčastnily přímého boje. [33] Například všechny invazní maďarské jednotky byly staženy do 31. října 1968.

19. srpna - navzdory Kádarově varování ze 17. srpna si Dubček, podle vlastních vyjádření, intervenci neuměl představit ani si ji nepřipouštěl, čehož důkazem jsou jeho veřejné projevy.

Československé vedení (strany i státu) totiž přímo nezpochybňovalo klíčové teze marxismu-leninismu (komunismu) ani spojenectví se SSSR. [34] Navíc 19. srpna po 22.00 hodin obdržel dopis od sovětského velvyslance Červoněnka, který podle Dubčeka nijak nesignalizoval možnost vojenské intervence. [35] SSSR a USA si vyměnily nóty o platnosti dohod z Jalty a Postupimi s podmínkou, že v případě vojenských akcí nepoužijí strategické zbraně a zaručí bezpečnost svých státních příslušníků. Washington tím dal de facto Moskvě volnou ruku na zákrok v Československu. [1]

20. srpna - V Praze se ve 14:00 začalo zasedání předsednictva ÚV KSČ. Hlavním bodem jednání měla být příprava zářijového XIV. sjezdu KSČ (který se pak již neuskutečnil). Během zasedání přišla kolem 23:30 zpráva od ministra Džúra o obsazování republiky cizími vojsky. [35] Podle současných historiků [36] : „Intervence vojsk byla koordinována s postupem takzvaného zdravého jádra ve vedení KSČ. Plán spočíval v tom, že skupina „zdravých sil“ vyvolá na zasedání rozkol v předsednictví, vysloví Dubčekovi a jeho přívržencům reforem nedůvěru a fakticky převezme moc v zemi ustanovením takzvané Dělnicko -rolnické (revoluční) vlády . Zároveň měla skupina vydat prohlášení, ve kterém by přivítala vojenskou intervenci pěti spřátelených států jako bratrskou pomoc v zájmu

záchranu socialismu v Československu,“ vysvětluje slovenský historik Michal Štefanský . Dubček však odkládal závěrečné hlasování a jeho odpůrci (představitelé „zdravého jádra“) Vasil Bilák , Drahomír Kolder , Oldřich Švestka a Emil Rigo ^[36] byli přehlasováni v poměru 7:4 a bylo schváleno komuniké ^[37] , které odsoudilo invazi.

Viz dále Časový průběh invaze 21. srpna .

Vojska připravená k invazi

Pro akci, označenou jako operace Dunaj, vyčlenily jednotky Varšavské smlouvy o síle 27 divizí (12 tankových, 13 motostřeleckých, 2 výsadkové) a 1 leteckou armádu o celkové síle 200 až 750 000 vojáků s 800 letouny, 2 až 6 30 děly a raketomety. ^[38] Tyto síly jako celek převyšovaly počtem Československou lidovou armádu . ^[32] Síly východního vojenského okruhu ČSLA nebyly v období vpádu v plném počtu a podle některých odhadů na jednu československou divizi připadalo 6 intervenčních. ^[39]

Operace se zúčastnilo asi 28 000 polských a asi 30 000 maďarských ^[40] vojáků. Vojsko NDR bylo zastoupeno pouze jedním velitelsko-zpravodajským oddílem. ^[41]

Jen na Slovenském území bylo v prvních dnech okupace nasazeno 48 055 sovětských, 10 372 maďarských a asi 1 000 bulharských vojáků. ^[39]

Intervenční síly pod velením generála Pavlovského byly rozděleny do tří skupin. Skupina A (sovětské a polské jednotky) pronikla na česko-slovenské území z území Polska (Legnica - Krakov). Skupina B tvořená vojsky SSSR a NDR vyrazila z NDR (oblast Görlitz , Zittau , Drážďany a Klingenthal). Skupina C, kterou tvořily sovětské, maďarské a bulharské jednotky, vnikla do Československa z maďarského území z oblasti Győru . Vojáci intervenčních vojsk byli

propagandou informování, že zasahují proti kontrarevoluci av případě, že nevstoupí do země jako první, obsadí Československo západní mocnosti.

Průběh invaze 21. srpna

20. srpna 1968 kolem 23:00 navštívil prezidenta Svobodu sovětský velvyslanec Červoněnko a oznámil mu, že vojska Varšavské smlouvy překročila československé hranice. ^[42] Operace byla zahájena 20. srpna 1968 ve 23:20. ^[32]

Nejdůležitějším prvkem operace byl moment překvapení. Kolem 2:00 ráno přistálo na Ruzyňském letišti v Praze dopravní letadlo Antonov An-12 s výsadkovou jednotkou, ^[43] která zajistila letiště, na kterém začala přistávat další letadla s vojáky a technikou.



Sovětský obrněný transportér BRDM-1 procházející Prahou v prvních dnech okupace

Neinformovaní obyvatelé země byli tímto aktem agrese šokováni, mnozí zastavovali postupující jednotky a snažili se vojákům vysvětlit, že k invazi nebyl žádný důvod. Na některých místech obyvatelé strhli označení ulic a směrové tabule, aby okupační síly dezorientovali. ^[44] Československá lidová armáda nekladla odpor. Jednotky dostaly zákaz vycházení. Z vojenského hlediska byla operace provedena velmi efektivně, všechna významná místa a prostory byly během jednoho dne obsazeny bez boje a s minimálními ztrátami. Nepodařilo se však uskutečnit předpokládaný politický převrat a nastolit dělnicko-rolnickou vládu, kterou by zorganizovali odpůrci reform z konzervativního křídla KSČ.

Dělnicko-rolnická vláda

20. srpna odpoledne během zasedání předsednictva ÚV KSČ se otevřeně Dubčekovi odpůrci Vasil Bil'ak, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka a Emil Rigo se označili za "zdravé jádro". Alois Indra, který měl převzít vedení tzv. dělnicko-rolnické (revoluční) vlády.

nezískal podporu (prezident Svoboda odmítl jmenovat), přesto 21. srpna ráno byl Dubček a další vedoucí pracovníci zajištěni „jménem dělnicko-rolnické vlády vedené soudruhem Indrem.“ Dubček, premiér Oldřich Černík Smrkovský, tajemník ÚV KSČ Josef Špaček (jeden z nejbližších spolupracovníků Dubčeka), předseda pražské stranické organizace Bohumil Šimon a František Kriegel byli uneseni a internováni byli letos převezeni z Prahy na Ukrajinu, kde byli drženi na chatě nedaleko. do Moskvy další delegace československých politiků, v čele s prezidentem Svobodou. Jejich cílem bylo dosáhnout dohody se sovětskými představiteli a zejména stažení okupačních vojsk .

Zatím to není doloženo písemnými důkazy z nedostupných archivních fondů v Rusku, ale vše svědčí o tom, že "maďarský" scénář potlačení "kontrarevoluce" v Československu se nepodařilo zopakovat pouhým unesením vedení. Během maďarského povstání na podzim 1956 Sověti unesli reformního lídra Imreho Nagye do Rumunska av Budapešti dosadili dělnicko-rolnickou vládu Jánose Kádára . Nagye pak dva roky revoluční tribunál za zavřenými dveřmi odsoudil za zradu a nechal popravit oběšením. Sovětským velvyslancem v Budapešti byl tehdy Jurij Andropov , který o dvanáct let později šéfoval KGB. V Československu sověti nenarazili na ozbrojený odpor „kontrarevoluce“, ale na pasivní odpor obyvatelstva a tím si okupanti neuměli poradit. že sovětské politbyro se rozhodlo změnit kurz a vzdát se scénáře s "revoluční dělnicko-rolnickou vládou" večer 22. srpna. [45]

Šíření informací rozhlasem

Ráno vysílal [46] Československý rozhlas výzvu Všemu lidu Československé socialistické republiky , v němž ÚV KSČ označil „tento akt“ (tedy invazi) za porušení mezinárodního práva a informoval, že se tak děje proti vůli ústavních orgánů a bez jejich vědomí. Na rozkaz ředitele Československého rozhlasu Karla Hoffmanna bylo toto vysílání sabotováno. Od 2 hodiny ranní byly některé vysílače vypnuty a zprohlášení tak zazněla někde jen část

první věty. Funkční však zůstal rozhlas po drátě. Celá výzva byla odvysílána v éteru až od 4.30, kdy byly vysílače opět zapnuty. Později rozhlas informoval io probíhajících bojích. Kolem deváté ráno bylo vysílání ústředního rozhlasu umlčeno zvuky sovětské pěchoty a od 11 hodin pokračovalo vysílání ilegálně tak, že se střídavě hlásalo z tajných studií po celé zemi. Nejostřejší projevy odporu byly proto spojeny s pokusem sovětských jednotek obsadit budovu pražského rozhlasu . Při potyčkách v okolí rozhlasu zahynulo 30 lidí a přes 300 jich bylo raněno. ^[47] Ilegální vysílání z různých míst pomocí přenosných zařízení pokračovalo ještě asi týden.

Časový průběh invaze 21. srpna

- 23:00 20. srpna 1968 - sovětský velvyslanec oznámil prezidentu Svobodovi , že vojska Varšavské smlouvy překročila československé hranice. Vojska obsazovali jižní Slovensko, vstoupili také (pár kilometrů) ze Sovětského svazu (Ukrajiny) za hranice Slovenska, z Polska obsadili hranice na severním Slovensku a také z Polska obsadili Slezsko.
- O půlnoci (0:00) 21. srpna 1968 obsadili vojáci celý východoslovenský region a celou Bratislavu a postupovali z jihu i ze severu Slovenska do středoslovenského regionu a odtud na severní Moravu.
- 0:20 - Ministr obrany Dzúr , který měl jako první představit vládě informace o invazi, vydal rozkaz, aby vojsko nekladlo odpor a poskytlo intervenčním vojskům všestrannou pomoc.
- 1:30 – Předsednictvo ÚV KSČ odhlasovalo výzvu občanům ^[48] aby zachovali klid, protože armáda nedostala rozkaz na obranu. Výzva byla šířena ještě před 2 hodinou rozhlasem po drátě a poté po 4:30 i rozhlasem. ^[46] Výzva informovala občany o vpádu invazi vojsk Varšavské smlouvy a zdůraznila, že se tak stalo bez vědomí státních a stranických orgánů.

- 1:00 - Vojsko obsadilo téměř celé Slovensko, postupuje do východních Čech až Německé demokratické republiky směřují další vojáci do Prahy přes severní Čechy.
- 2:00 - Vojská dále postupují na Moravu a severní Čechy a to, aniž by se setkali s jakýmkoli odporem.
- 2:00 - Na Ruzyňském letišti v Praze přistálo první dopravní letadlo Antonov An-12 s výsadkovou jednotkou, ^[43] která zajistila letiště, na kterém začala přistávat další letadla s vojáky a technikou.
- 3:00 - Vojska rychle postoupili přes Moravu, východní a severní Čechy a míří do Středočeského kraje.
- 4:00 - Obsazená oblast Karlových Varů a obklíčení Prahy.
- 5:00 - Vojáci obklíčili Prahu a obsazují západní Čechy.
- 6:00 - Vojská míří na zbytek západních a jižních Čech a také pomalu postupují přes Prahu.
- 7:00 - Vojsko obsadilo téměř celé Československo, zůstává obsadit Prahu.
- 5:00 - 9:00 - Sovětští vojáci zajišťovali čelní představitele KSČ. Dubček (společně s Krieglem, Smrkovským a Špačkem) byl zajištěn ve své kanceláři prvního tajemníka ÚV KSČ skupinou sovětských důstojníků v doprovodu příslušníků StB. ^[49] Jeden z ještěbáků mu oznámil česky, že ho zatýkají jménem „dělecko-rolnické vlády“, která ho postaví před „revoluční tribunál“. ^[36] V 6:00 Československý rozhlas odvysílal Dubčekovu výzvu, aby lidé nastoupili do práce jako během běžných dnů. ^[50] Rozhlas také upozorňoval, že kolem 5:00 začala vysílat stanice Vltava, což je nelegální vysílač a nemá s ním nic společného. ^[49]
- 8:00 - Vojáci mají pod kontrolu všechny pražské ulice. Jednotky obsadily i Československou televizi v Praze a přerušily vysílání. Obsadili také studio rozhlasu na Vinohradské třídě v Praze a budovu Československého rozhlasu na Zochově ulici v Bratislavě. ^[49]

- 8:30 - Československý rozhlas vysílá proslov prezidenta Svobody. Lidé v něm vyzývá, aby zachovali rozvahu a aby v zájmu republiky zabránili nepromyšleným činům, ^[49] což de facto znamená kapitulaci.
- Prezident Ludvík Svoboda odmítl jmenovat tzv. „dělecko-rolnickouvlád vládu v čele s Aloisem Indrem, která by legalizovala okupaci;
- V ulicích všech větších měst se shromažďovali lidé protestující proti vojenské invazi a požadující odchod cizích vojsk. Na mnoha místech protesty přerostly do formy aktivního odporu.

Ztráty na životech

Během invaze bylo zabito při potyčkách s intervenčními jednotkami nebo v důsledku nehod přišlo o život 108 ^[51] Čechů a Slováků. 29 lidí přišlo o život na Slovensku, jeden Slovák (19 letý Milan Lamper ^[52]) také zahynul při střetech kolem budovy rozhlasu v Praze ^[53] první den invaze a Slovenka (Anna Trechová) u Brna. V roce 2017 čeští historici aktualizovali počet přímých obětí invaze do konce roku 1968 na 137 ^[54] av roce 2019 vytvořili interaktivní mapu (148 obětí za první rok). ^[55]



Sovětský voják, omylem postřelený spolubojovníky, který později zemřel

Invaze měla za následek velkou vlnu emigrace do zahraničí. V následujícím období emigrovalo asi 450 000 lidí.

Ztráty na straně okupantů

Při projevech odporu a několika útocích na invazní síly zahynulo 12 sovětských vojáků (1 důstojník, 4 poddůstojníci a 7 vojáků), dalších 87 bylo hospitalizováno, z toho 25 v důsledku ozbrojených potyček s obyvatelstvem. ^[56]

Kromě toho zahynulo 86 vojáků při leteckých a dopravních nehodách. ^[56] Celkově však k výrazným ozbrojeným srážkám nedošlo, částečně i díky prohlášením Dubčka a Svobodu na zachování klidu.

Zejména vojáci první invazní vlny, která překročila hranice v noci z 20. na 21. srpna, byli zaskočeni chováním civilního obyvatelstva. Mnozí postupně začínali chápat, že byli oklamáni a vstup na československé území byl nezákonný a nesprávný. Do 20. září 1968 pět sovětských vojáků spáchalo na československém území sebevraždu. ^[56] Sovětské velení větší část vojsk první vlny již po několika týdnech vystřídalo čerstvými jednotkami. Ty už nenarážely na projevy odporu v takové míře jako jejich předchůdci, zejména kvůli postupnému otupení a v konečném důsledku i zklidnění veřejného mínění v zemi.

Politická dohra – normalizace a její začátek

Navzdory vojenskému úspěchu vpádu a faktu, že Dubček, Černík a Smrkovský byli zatčeni okupačními vojsky a odvezeni do Moskvy, nepodařilo se okupantům zabránit uskutečnění mimořádného XIV. sjezdu KSČ 22. srpna 1968 v budově Pražské ČKD na Vysočanech. Z 1543 řádně zvolených delegátů se jich dostavilo 1219. Sjezd zvolil nový ústřední výbor v čele s Dubčkem, který byl již v té době internován. ^[57] Sjezd odmítl okupaci a žádal propuštění zatčených politiků a odmítal přerušit reformní proces.



Fotografie byla vyfocena z okna budovy bývalé československé ambasády ve Stockholmu 21. srpna 1974, protest proti sovětské okupaci Československa

23. srpna odletěl Ludvík Svoboda s Gustávem Husákem, Martinem Dzurým a Bohuslavem Kučerem do Moskvy. Kromě nich se na jednání do Moskvy dostavil i Vasil Bil'ak, Alois Indra a Jan Piller. Jednání nejprve probíhala několik dní s každým politikem zvlášť.

Sovětské vedení připravilo tzv. moskevský protokol , který měl anulovat výsledek mimořádného sjezdu a zajistit splnění sovětských požadavků z Černé nad Tisou.

24. srpen 1968 – Vyvrcholením občanského odporu proti invazi byla hodinová generální stávka. Ministr zahraničních věcí ČSSR Jiří Hájek ve vystoupení na zasedání Rady bezpečnosti OSN odsoudil okupaci. [57]

25. srpna 1968 - Sovětský svaz vetoval rezoluci Rady bezpečnosti OSN proti okupaci Československa.

23. až 26. srpen 1968 – Jednání v Moskvě. Všichni členové československé delegace s výjimkou F. Kriegla podepsali tzv. moskevský protokol , ve kterém československá strana podlehla nátlaku Sovětů. Protokol obsahoval patnáct článků, které byly tak potupné (např. prohlášení o podřízenosti, namísto stažení vojsk byla dohodnuta legalizace dočasného pobytu sovětských vojsk apod.), že dohoda obsahovala samostatný článek o utajení průběhu jednání.

27. srpen 1968 - ve společném prohlášení bylo oznámeno uzavření jednání v Moskvě a dosažení dohody (tajný moskevský protokol), jejímž "cílem je co nejrychlejší normalizace situace v ČSSR". [6]
Návrat československé delegace a odvečených funkcionářů z Moskvy.

31. srpna 1968 - Ústřední výbor KSČ schválil moskevský protokol , čímž zlegalizoval pobyt vojsk a nuloval vysočanský sjezd a umožnil začít tzv. . normalizaci .

7. září 1968 - Ministerstvo vnitra zakázalo činnost *Klubu angažovaných nestraníků* .

8. září 1968 - Ve Varšavě se na protest proti okupaci ČSSR upálí úředník Ryszard Siwiec .

12. září 1968 - Vláda zastavila účinnost paragrafu tiskového zákona, podle kterého byla v Československu zrušena cenzura. Ta byla tímto opatřením fakticky znovu zavedena.

13. září 1968 – Národní shromáždění schválilo zákon omezující svobodu shromažďování, zákon omezující svobodu projevu a zákon, který povoloval činnost pouze politickým stranám a organizacím zastoupeným v NF

13. září 1968 – Albánie oficiálně vystoupila z Organizace Varšavské smlouvy .

3. – 4. říjen 1968 – A. Dubček, O. Černík a G. Husák se na dalších jednáních v Moskvě snažili obhájit zbytky reformní politiky a požadovaly odchod okupačních vojsk z ČSSR. Sovětská strana však trvala na úplné likvidaci demokratizačního procesu a vynutila si uzavření smlouvy o ponechání kontingentu sovětských vojsk na československém území bez časového ohraničení.

7. říjen 1968 - Předseda ČNR Čestmír Císař a předseda SNR Ondrej Klokoč předali předsedovi NZ Josefovi Smrkovskému návrh Zákona o československé federaci.

16. říjen 1968 - V Praze byla podepsána Smlouva o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československa.

18. říjen 1968 - Národní shromáždění ratifikovalo Smlouvu o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československa. Vojská Polska, Maďarska a Bulharska, které se podílely na srpnové intervenci, měly být odsunuty avšak sovětská vojska mohla zůstat bez omezení. Ze 242 poslanců jen čtyři hlasovali proti. [58].[59]

27. říjen 1968 - Národní shromáždění schválilo Ústavní zákon o Československé federaci, jakož i zákon o postavení menšin v Československu.

28. říjen 1968 - V Praze, Brně, Bratislavě a dalších univerzitních městech se konaly studentské protesty proti likvidaci svobod a postupující normalizaci.

30. říjen 1968 - Na Bratislavském hradě podepsali nejvyšší státní představitelé (prezident Svoboda, předseda Národního shromáždění Smrkovský a předseda vlády Černík) Ústavní zákon o Československé federalizaci.

4. listopad 1968 - Československo opustily bulharské, polské a maďarské okupační jednotky.

7. listopad 1968 - V Praze, Bratislavě, Českých Budějovicích a dalších městech protestovaly tisíce občanů proti okupaci při příležitosti výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Demonstrace byly rozehnány Veřejnou bezpečností a Lidovými milicemi.

13. listopad 1968 - Leonid Brežněv ve svém projevu ve Varšavě prohlásil, že ohrožení socialistického zřízení v kterékoli zemi sovětského bloku je problémem všech ostatních socialistických států. Tato tzv. Brežněvova doktrína měla zpětně ospravedlnit invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa.

17. – 21. listopad 1968 - Na všech československých vysokých školách se konala okupační stávka za požadavky Akčního programu KSČ.

Normalizace od roku 1969

V dubnu 1969 se stal prvním tajemníkem ÚV KSČ Gustáv Husák . Dubček tedy vedl komunistickou stranu ještě sedm a půl měsíce po invazi. Jak píše ve svých pamětech *Naděje umírá poslední* : ^[60] „Až do dubna 1969, kdy byl Husák uveden do funkce nového prvního tajemníka strany, nebylo čistek, zatčen a ani perzekucí.“ Pak byli představitelé reforem postupně odstraněni z funkcí. Dubček do října 1969 ještě působil jako předseda Federálního shromáždění , poté krátce jako velvyslanec v Turecku . Čistky (prověrky) organizovalo tzv. „zdravé jádro strany“ – 165 tisíc členů „prověřkových komisí“.

Před tyto komise museli předstoupit všichni komunisté v rámci výměny stranických legitimací. Prověřování (*kádrovaní* komisemi) byli však i nestraníci. Být *překádrovaný* znamenalo vyjádřit (i podepsat) především souhlas s vpádem vojsk a tím is normalizační politikou KSČ. Zkoumány byly čtyři základní stanoviska: [60]

- invazi a okupaci ne/považoval za legitimní;
- odmítal/přijal, že v Československu probíhala „kontrarevoluce“;
- ne/akceptoval kritiku československé odpovědi na tzv. varšavský dopis;
- ne/trvala na Akčním programu KSČ z dubna 1968.

Poučení z krizového vývoje vyšlo v roce 1970 . Z KSČ bylo v následujících letech vyloučeno kolem 400 000 lidí. Podle tehdejších odhadů ministerstva financí byla výše přímých škod způsobených invazí 1,4 miliardy korun. Později byly přímé škody odhadnuty na 4,48 miliardy korun. [61] Nepřímé škody však byly mnohem vyšší a nebyly jen ekonomické.

Reakce obyvatelstva

Možnost ozbrojeného odporu komunistické vedení odmítlo a vyzývalo (prezident Svoboda) obyvatelstvo k zachování klidu, přesto se na více místech spontánně postavili lidé do cesty tankem. Formou nenásilného odporu byli vojáci Varšavské smlouvy vítáni výčitkami jako okupanti. Zpočátku se někteří civilisté snažil přesvědčovat vojáky, ale to se setkávalo s malým nebo žádným úspěchem. Lidé v ulicích protestovali se zástavami a obrazy Dubčeka a Svobodu. Nápisy a graffiti na stěnách a chodnících odsuzovali okupanty, sovětské vedení a domácí kolaboranty. Ve snaze zastavit nebo alespoň zpomalit postup vojsk lidé strhávali nebo měnili orientační a směrové tabule a přibyli nové udávající směr zpátky do Moskvy. Na takové akce odpověděli vojáci



Protesty v Praze

okupačních armád na několika místech střelbou do davu protestujících, jejímž výsledkem byly oběti na životech. Protesty proti invazi trvaly jen asi týden. Kromě zastrašování vojáky a tanky považovali mnozí podepsání moskevského protokolu 26. srpna 1968 za definitivní porážku a zradu komunistickým vedením. Protesty však způsobily, že Dubček, který byl zatčen v noci 20. srpna a měl být okamžitě nahrazen, mohl zůstat dále ve své funkci.



Utečenecký tábor pro Čechoslováky u Wiener Reichsbrücke (Rakousko, 26. srpna 1968).

28. října 1968 , u příležitosti 50. výročí vzniku ČSR, protestovalo v Bratislavě 300 mladých lidí, kteří žádali odchod okupačních vojsk. [62] 29. října 1968 již pochodovalo ulicemi Bratislavy 1500 až 2000 lidí. [62] Protesty se postupně rozšířily i do jiných slovenských měst. 5. listopadu 1968 v Žilině protestovalo přibližně 500 studentů, kteří strhávali sovětské vlajky. Výjimkou nebylo ani jejich pálení.

7. listopadu 1968 (výročí VOSR) se v Bratislavě setkala kolem 400 demonstrujících studentů. Průvod městem však postupně vzrostl na 3 tisíce lidí. Policie dav rozehnala obušky a polévacími auty. Ve stejný den protestovali lidé i v jiných městech, poškozeno bylo asi 250 sovětských zástav. [62]

19. ledna 1969 se na protest proti okupaci upálil na Václavském náměstí v Praze student Jan Palach . Podobně brutálním způsobem protestovali i Jan Zajíc a Evžen Plocek . V Košicích se na protest proti okupaci na Náměstí osvoboditelů upálil 11. dubna 1969 Michal Lefčík . [63] I když tyto protestní sebevraždy hluboce otřáslы veřejným míněním, neměly trvalejší dopad na politickou situaci.

Do února 1969 zachytila StB 440 letáků a anonymních listů. Vyšetřovatelé zahájili celkem 44 trestních stíhání. [62]

V březnu 1969, po vítězstvích hokejistů ČSSR nad SSSR na šampionátu ve Švédsku se oslavy v ulicích změnilly na politické protesty. Po prvním zápase (21. března 1969 , vítězství 2: 0) se v Bratislavě sešlo zhruba 2 tisíce lidí. Asi polovina z nich se následně přesunula z centra města na Miletičovu ulici - před budovu tehdejšího velitelství sovětské armády. Policie je násilím rozehnala, přičemž zadržela několik osob. 28. března 1969 po dalším vítězství ČSSR nad SSSR 4:3 přišlo na náměstí SNP asi 20 tisíc lidí. Přibližně 10 tisíc lidí odtud pochodovalo k sovětskému konzulátu a k velitelství armády. Podobné protesty byly i v dalších slovenských městech (v Košicích asi 1 200 lidí). [62]

Reakce v zahraničí

V noc invaze Kanada , Dánsko , Francie , Paraguay , Spojené království a Spojené státy požádaly o mimořádné setkání Rady bezpečnosti (BR) Organizace spojených národů, aby projednalo tzv.

„československou otázku“. Zasedání se uskutečnilo od 21. do 24. srpna. Protože bylo dovolenkové období nejvyšším přítomným československým

představitelem byl zástupce velvyslance v OSN Ján Mužík , který však neměl z Prahy instrukce a proto první tři dny se jednalo bez přítomnosti zástupců Československa. Nejprve velvyslanec SSSR (Jakov Malik) zdůvodňoval invazi tím, že byla „uskutečněna na pozvání politických představitelů, které osvobozený národ hladce zvolí za dělnicko-rolnickou vládu“. [64].[65] Do New Yorku přišel tehdejší ministr stavebnictví Jozef Trokan a s jeho podporou vystoupil Mužík a popřel existenci jakéhokoliv pozvání. 24. srpna 1968 poprvé a naposledy promluvil na zasedání tehdejší československý ministr zahraničí Jiří Hájek , který přiletěl z dovolené v Jugoslávii. [65] Hájek řekl, že se jedná o „akt použití síly, který nemůže být nijak ospravedlněn“ a „... žádná taková žádost nebyla nikdy vydána“. Dvě

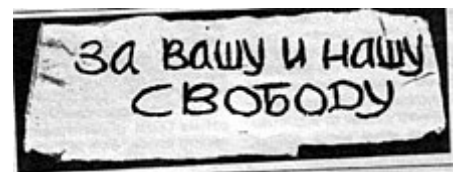


Protiokupační protest v Helsinkách

navrhované rezoluce odsuzující invazi nebyly přijaty, protože Maďarsko a Sovětský svaz (jako člen BR s právem veta) hlasovaly proti. Pozice představitelů Československa v OSN se po výhrůžkách v Moskvě a podepsání Moskevského protokolu "změnila" a 27. srpna 1968, československá stálá mise při OSN požádala, aby Rada bezpečnosti projednávání "československé otázky" stáhla. [66]

Spojené státy na invazi oficiálně nereagovaly, protože akceptovaly dohody o poválečném rozdělení Evropy. Lyndon B. Johnson navíc nařídil stáhnout všechna americká vojska v oblasti do vzdálenosti 60 km od československých hranic. Některé takzvané *socialistické země*, jako Rumunsko a Jugoslávie, se invaze odmítly zúčastnit a vyjádřily vedení KSČ podporu. Rumunský prezident Nicolae Ceaușescu v den vpádu vojsk [40] přednesl v Bukurešti projev před 100 000 účastníky, ve kterém vpád označil za „hrubou chybu a ohrožení míru v Evropě a budoucnosti socialismu“. [67] Albánie v důsledku nesouhlasu s invazí vystoupila z Varšavské smlouvy. Komunisté v Jižním Vietnamu vydali zvláštní oběžník, který nařizoval objasnit v partyzánských jednotkách situaci v Československu a nutnost reakce zemí Varšavské smlouvy. [68]

25. srpna 1968 na moskevském Rudém náměstí protestovalo ^{osm} sovětských občanů (Konstantin Babickij, Tatiana Bajevová, Larisa Bogorazová, Natalia Gorbanevská, Vadim Delone, Vladimír Dremliga, Pavel Litvinov,) , kteří nesli transparenty s nápisy: „ *Ztrácíme nejlepší přátele* “, „ *Hanba okupantům* “, „ *Ruce pryč od ČSSR* “, „ *Za vaši a naši svobodu* “, „ *Svobodu Dubčekovi* “, „ *At' žije svobodné a nezávislé Československo* “ a československou vlajku. Po asi 15 minutách však byli zatčeni. Hesla na jejich transparentech byla označena soudem jako drby a poté byli několik let vězněni (v průměru 4 roky vyhnanství).



Transparent sovětských protestujících na Rudém náměstí v Moskvě s heslem: „Za vaši i naši svobodu“.

8. září 1968 se na protest proti invazi upálil na celorepublikových dožinkách na varšavském Stadionu desetiletí před zraky 100 tisíc diváků Polák Ryszard Siwiec . Než se podpálil, rozhodil do davu letáky s protestní výzvou. Zemřel po 4 dnech v nemocnici. Polské tajné policii (Służba Bezpieczeństwa) se podařilo událost bagatelizovat tak, že jako první odvysílala zprávu o jeho činu polská redakce Rádía Svobodná Evropa až v květnu 1969.

Další události od roku 1969 v časovém sledu

1. leden 1969 – Ústavní zákon o československé federaci vstoupil v platnost.

25. února 1969 – Ještě 18. října 1968 byla schválena smlouva o tzv. "dočasném pobytu vojsk". Právně jako Vyhláška č.j. 11/1969 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o Smlouvě mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky ^[70] byla jako závazný právní předpis účinná od 25. února 1969. Smlouva mluvila o setrvání neurčeného počtu sovětských vojsk na neurčitou dobu. Sovětská vojska na území ČSSR zůstávají podřízena sovětskému vojenskému velení, i když mají dodržovat zákony a nemíchat se do vnitřních věcí. Sovětská strana bude nést náklady spojené s vydržováním vojsk a ČSSR několik ostatních. ^[70]

5. ledna 1970 - Předsednictvo ÚV KSČ jednalo o výměně stranických průkazů KSČ, které měly de facto stranu očistit od "revizionistických a pravicově oportunistických živlů", tedy od stoupenců Pražského jara.

19. ledna 1970 - Předsednictvo ÚV KSČ schválilo návrh dopisu organizacím KSČ o výměně členských průkazů ve straně. Šlo o největší čistky, které postihly 500 000 členů KSČ.

29. května 1970 - Parlament přijal Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a SSSR (67/1970 Sb.).

24. června 1970 - Alexander Dubček byl odvolán z funkce velvyslance v Turecku. O dva dny na to, 26. června, bylo potvrzeno jeho vyloučení z KSČ.

10. - 11. prosince 1970 - Na zasedání přijal Ústřední výbor KSČ dokument "Poučení z krizového vývoje strany a společnosti po XIII. sjezdu KSČ", který odsuzoval události Pražského jara 1968 a považuje se za definitivní nástup normalizačního procesu.

Pobyt vojsk na československém území

Státní moc nazývala vojenskou okupaci území, našeho formálně suverénního státu, cizím vojskem eufemismy jako *pobyt* nebo *přítomnost* vojsk. Právě díky tomuto *pobytu* mohla vládnout (konzervativní část) KSČ bez výraznější opozice několik dalších desetiletí.

Přítomnost intervenčních vojsk na československém území vyvolávala velkou vlnu nevole v celé zemi a jejich odsun se stal jedním z hlavních bodů jednání vedení obou zemí. Přetrvávala potřeba odsunu intervenčních vojsk, které setrvaly na území ČSSR i ve smyslu 5. bodu Moskevského protokolu. Obě strany se dohodly, že „*jakmile pomine vzniklé ohrožení vymožeností socialismu v Československu a ohrožení bezpečnosti států socialistického společenství, se po etapách uskuteční odchod spojeneckých vojsk z československého území.*“ [

A. Dubček, G. Husák a O. Černík podepsali 16. října 1968 v Praze smlouvu o podmínkách „dočasného“ pobytu vojsk, která legalizovala okupaci. 18. října 1968 odhlasoval podpis smlouvy parlament. Proti jejímu přijetí tehdy hlasovali jen čtyři poslanci (František Kriegel , František Vodsoň , Gertruda Sekaninová-Čákrťová a Božena



Děti sovětských důstojníků ubytovaných v oblasti Milovic. V pozadí hangár pro tanky s transparentem, na kterém bylo napsáno: „Věčné a nezničitelné přátelství!“

Fuková) z 242 a další deseti se hlasování zdrželi. [58].[59] Podle smlouvy mělo být v ČSSR rozmístěno 75 000 sovětských vojáků. Když v roce 1991 odcházeli, byl jejich stav stále ještě 73 500 a počet rodinných příslušníků přesahoval 30 000. [72]

Od 18. října do 4. listopadu 1968 opustily Československo armády Polska , NDR , Maďarska a Bulharska . Část sovětských jednotek po okupaci zůstala na československém území až do roku 1991 . Podle odhadů bylo v Československu dislokováno na 33 lokalitách kolem 150 000 osob. Do užívání byly sovětským vojskům ponechány celé vojenské prostory (např. Milovice , Libavá , Ralsko , nebo Lešť), kasárny (např. Hornátky , Rokytnice v Orlických horách), jakož i některé civilní objekty (např. nemocnice Kostelec nad Černými lesy). V Milovicích bylo zřízeno velitelství sovětské Střední skupiny vojsk a bylo zde vybudováno v podstatě celé nové město s tisícovkou bytů. Na Slovensku se usídlila sovětská vojska například ve Sliaci , Zvolenu, Častkovicích , Michalovicích , Skalce nad Váhem , Vlkanové , Voderadech . Vojenské posádky měly sídlo [73] v Nových Zámčích , Komárne (a střelnice Modrany), Štúrove , Lešti , Rimavské Sobotě , Jelšavě , Rožňavě , Ružomberku , Zvolenu , Malackách , Nemšovej , Vrútkách . Na třech nespecifikovaných místech byla i skladiště pro jaderné zbraně [73] V roce 1983 byla sovětská 122. raketová brigáda na československém území vyzbrojená balistickými střelami TR -1 Temp známými také jako **OTR-22** nebo **SS -12 Scaleboard** mohly nést konvenční ale i jaderné hlavice. Rozmístění těchto sovětských zbraní oznámila vláda ČSSR stručným prohlášením ze dne 24. října 1983 . [75] Velení Československé armády nemělo přístup do prostor rozmístění. [75]

Odsun vojsk

Odsun některých sovětských vojsk začal již několik měsíců před Něžnou revolucí , avšak až po ní bylo rozhodnuto o definitivním a úplném odsunu všech cizích vojsk z našeho území. Michael Kocáb , poslanec tehdejšího Federálního shromáždění, prosazoval rychlý odsun vojsk. I jeho zásluhou byla již koncem února 1990 podepsána

ministry zahraničí smlouva mezi SSSR a ČSFR, která stanovila, že vojska budou odsunuta do konce června 1991. Neprosadil se tedy radikální požadavek aby „odešli tak rychle jak přišli“ ale Václav Havel uspěl s formulkou „roku a do dne“, což slibovalo odchod většiny jednotek již do prvních svobodných voleb, tedy do konce května 1990. [76] Na jednání Havla s Gorbačovem na jejich setkání v Moskvě 26. a 27. února 1990, byla podepsána deklarace Československem a SSSR a dohoda o odchodu sovětských vojsk z Československa. [77]



Michael Kocáb

Podle Kocába [78] název „odsun vojsk“ namísto „ukončení okupace“ si vymohli Sověti. V této souvislosti však Kocáb jako poslanec Federálního shromáždění dosáhl zrušení samotné dohody z 18. října 1968 o pobytu sovětských vojsk, čímž se odhlasovalo, že smlouva je od začátku neplatná. „Tím jsme zneplatnili celý pobyt sovětských vojsk u nás, což nám, logicky, přineslo lepší pozice při jednání. Zároveň byla vytvořena komise pro dohled nad odsunem sovětské armády.“ [78]

Průběh odsunu

Průběh odsunu byl proveden ve třech etapách. [77]

1. Podpisem dohody v Moskvě začalo první období odsunu sovětských vojsk z Československa od 26. února do 31. května 1990.
2. Pro druhou etapu, od 1. června do 31. prosince 1990, byla charakteristická politická jednání mezi Československem a SSSR a problémy SSSR týkající se návratu velkého množství mladých vojáků a jejich rodin iz okolních států domů.

3. V rámci třetí etapy odsunu sovětských vojsk byly důležité milníky:

- odlet bojových stíhaček,
- odchod posledního tanku,
- likvidace muničních skladů,
- jednání o kompenzaci obrovských ekologických škod napáchaných na našem území.

Během 16 měsíců opustilo Československo v 925 transportech 73 500 vojáků, 39 000 rodinných příslušníků, 1 220 tanků, 2 500 bojových vozidel pěchoty, 105 letadel, 175 vrtulníků a odvezli si s sebou 95 tisíc. [79] Poslední železniční transport překročil hranice 21. června 1991 a šest dní později 27. června 1991 odešel z území Československa poslední sovětský voják. [77] Následující den, 28. června 1991 podepsali v Orientálním salonku Černínského paláce v Praze zmocněnci pro odsun sovětské armády z tehdy již České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR), generálporučík Rudolf Ducháček a velitel Střední ukončení odsunu sovětských vojsk z československého území. [77]

Trvání okupace a škody

Od 21. srpna 1968 do odchodu posledního okupačního vojáka proběhlo 8 345 dní, což je 22,85 roku. Země byla tedy prakticky okupována cizími vojsky skoro 23 let. [77] I do oficiálního začátku odchodu okupačních vojsk 26. února 1990 trvala okupace 7 859 dní tedy 21 a půl roku. Zakulaceně lze tedy správně tvrdit, že okupace trvala 23 let [77] nebo 20 let [80] (zaokrouhleno na desítky let).

Sovětská vojska uvolnila 355 objektů, z toho 286 v Česku a 69 na Slovensku. [79]

Dlouhodobý pobyt sovětských vojsk jen na slovenském území způsobil velké škody na životním prostředí. Na základě nutných sanačních prací byly v letech 1990 – 1992 ohodnoceny škody do výše 825 986 568 825 Kčs. [81]

Ukončení okupace dalších spřátelených zemí

Na území NDR, Maďarska, Polska a Československa měla sovětská armáda přibližně půl milionu vojáků (nepočítaje civilní personál) a více než 9 000 tanků, 5 800 děl, 12 000 bojových vozidel, 1 700 vojenských letadel, 700 vrtulníků, jakož i taktické raket. Jejich odsun se uskutečnil v letech 1990 až 1994. [82]

První jednotky jižní skupiny sil (celkem 70 000 vojáků) začaly opouštět Maďarsko v červnu 1989 (skončilo 1990). Odchod Ústřední skupiny sil (92 000 vojáků) z Československa začal 26. února 1990 a během 486 dnů (do 27. června 1991).

Stažení severní skupiny sil z Polska (45 000 vojáků) začalo 8. dubna 1991 a skončilo v září 1993.

Nejpočetnější a nejlépe ozbrojenou sovětskou skupinou sil v Evropě byla západní skupina dislokovaná v Německu. V roce 1990 sestával mimo jiné z více než 300 000 vojenského personálu, 200 000 civilistů, 5 000 tanků a 1 700 letadel. Odsun sovětských vojsk z NDR byl ukončen 31. srpna 1994. [83] Polsko nejprve odmítlo povolit přesun vojsk z NDR přes své území. [84]

Dohra po letech

V červnu 2016 prezident Kiška odhalil památník odsunu sovětských vojsk. Památník se nachází ve Sliači na sídlišti, které v letech 1968 – 1991 obývali sovětské důstojníci. Ocelový památník má formu „zastávkového označnicka s jízdním řádem“. Má jít o první památník této události vůbec. [85]



Poslanec NR SR Budaj v říjnu 2016 navrhl mezi památné dny na Slovensku zařadit začátek (21. srpen) i konec okupace (21. červen), což nebylo schváleno. [86].[74] 21. červen jako „Den odchodu

okupačních vojsk sovětské armády z Československa v roce 1991“ byl schválen jako památný také v roce 2020. [9]

V roce 1992 Boris Jelcin předal prezidentu Havlovi kopii zvacího dopisu , který podepsalo několik členů konzervativního křídla KSČ. V Československu nebyl pro podporu zahraniční intervence, která měla charakter vlastizrady, odsouzen ani jeden z těchto představitelů. Vasil Bil'ak , tehdy poslední žijící signatář zvacího dopisu, byl slovenskou prokuraturou zbaven obvinění pro chybějící svědky a nedostatek důkazních materiálů. [87]

Tři představitelé Sovětského svazu resp. Ruské federace (Michail Gorbačov, Boris Jelcin, Vladimir Putin) se od invaze do Československa v roce 1968 distancovaly, nikdy se však Čechům a Slovákům za tyto události přímo neomluvily. [88] V roce 2006 během návštěvy v Česku, Vladimir Putin vyjádřil lítost a morální odpovědnost za okupaci Československa v roce 1968. Tvrdil však, že se Sovětským svazem nemá současné Rusko nic společného. [89]

„S naprostou upřímností vám musím říci, že neneseme právní odpovědnost. Ale morální zodpovědnost tady je“, prohlásil Putin. [89]

Odkaz a interpretace

Vpád vojsk byl tak vážným historickým mezníkem, že pro starší generaci se stal rok 1968 nebo jen „68“ nezapomenutelným traumatem a proto se vpád a následující okupace takto zjednodušeně označují. [90] O „1968“ nebo „šedesátém osmém“ se ani nemělo mluvit, a proto například číslo 68 na dresu Jaromíra Jágra bylo symbolickým odkazem.

23. května 2015 odvysílala státní ruská televize Rossija 1. film *Varšavská smlouva - odtajněné stránky* , který se věnoval i Vpádu. Podle poslance Sinelščikova, který ve filmu vystupuje, bylo základním úkolem [91] „potlačení státního převratu v ČSSR, který připravovala československá opozice s podporou západních zemí“... Nešlo o agresi, ale o snahu předejít „v konečném důsledku vpádu vojsk NATO“.

V Ruské dumě tři poslanci komunistické strany v létě 2016 předložili návrh zákona, podle kterého by měli ruští vojáci, kteří se zúčastnili invaze, získat postavení a výhody válečných veteránů. ^[91]

V anketě Největší Slovák se Gustáv Husák umístil na sedmém místě. Jeho obhájcem byl současný předseda KSS Jozef Hrdlička , který vpád vojsk ze životopisu Husáka vymazal. Podle Ondřeje Dostála tak „veřejnoprávní televize v hlavním vysílacím čase vytvořila prostor pro opěvování a obhajobu zločineckého komunistického režimu a jeho vrcholného představitele jeho následovníkům“. ^[92]

Hnutí OLaNO chtělo 21. srpen prohlásit za památný den. Dříve se o to pokoušel poslanec Jan Budaj . ^[93] „Den obětí okupace Československa v roce 1968“ se zařadil mezi památné dny novelou zákona o státních svátcích, dnech pracovního klidu a památných dnech, kterou parlament schválil 3. listopadu 2020.

21. srpna 1968 zemřeli v Bratislavě tři lidé. Na Šafárikově náměstí 15 letá Daniela Košanová , spolu s ní i kapitán Dunajplavby Ján Holík a dělník Stanislav Sivák . ^[94] Peter Legner, 16 letý student chemické průmyslovky, se 22. srpna 1968 vybral s kamarádem do města. Na Náměstí SNP byl s dalšími dvěma postřelení a zemřel ve stejný den při převozu do nemocnice. ^[95] Na místech, kde je smrtelně postřelili, mají památné tabule (budova UK na Šafárikově náměstí ^[96] a budova pošty na Náměstí SNP ^[97]) se zvyknou konat 21. srpna vzpomínková shromáždění v Bratislavě. Ještě v srpnu 1989 za výzvu uctít oběti invaze, kterou šířily stanice Svobodná Evropa a Hlas Ameriky byli její signatáři uvězněni. Důvod zadržení bylo „pobuřování“. Miroslavu Kusému a Janu Čarnogurskému přidali i rozvracení republiky. Oba skončili ve vyšetřovací vazbě, ostatní stíhali na svobodě. Státní bezpečnost je zadržela již 14. srpna 1989 poté, co dopisem ze 4. srpna 1989 informovali slovenskou vládu o záměru uctít památku obětí okupace. ^[98] Ještě předtím 21. července 1989 jako pětičlenná skupina (tzv.

Bratislavská pětka) stihli zorganizovat v obci Predmier , kde tehdy stála jediná socha MR Štefánika, veřejné shromáždění, na kterém mj. požadovaly svobodné volby.

Podle analytičky Globsecu Kateřiny Klingové je obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy jednou z historických událostí, které jsou dlouhodobě vnímány negativně. Již v rámci výzkumu Institutu pro veřejné otázky v roce 2018 byla invaze vnímána 61 procenty respondentů jako nejnegativnější historická událost z uvedených. Z výsledků průzkumu, který realizovala agentura Focus pro společnost Globsec od 27. dubna do 10. května 2022 na vzorku 3 013 respondentů vyplynulo, že slabé poznatky o zmíněných událostech mají zejména mladí lidé. Zatímco 78 procent respondentů starších 65 let vnímá tyto události negativně, stejně tak je vnímá 55 procent dotázaných ve věku 25 až 34 let. Velké procento mladých Slováků (každý třetí do 35 let) neví, jak má dané historické události zhodnotit. ^[80]

V letech 1990–1992 působila Komise vlády ČSFR pro analýzu historických událostí let 1967–1970 , které na Slovensku předseda Jozef Jablonický . Nejdůležitější výsledky práce české komise jsou shrnuty ve dvou kolektivních publikacích: KURAL, Václav a kol. Československo roku 1968. Obrodný proces: 1. díl. Praha : Parta, 1993; BARTA, Miloš - MENCL, Vojtěch. Československo roku 1968. Počátky normalizace. 2. díl. Praha : Ústav mezinárodních vztahů – Parta, 1993). Výsledkem činnosti slovenské komise jsou tři svazky studií a svazek dokumentů: Slovenská spoločnosť v krizových letech 1967 - 1970. Sv. I. – III. Bratislava – Politologický kabinet SAV, 1992; ŠTEFANSKÝ, Michal (ed.). Slovensko v letech 1967 – 1970. Výběr dokumentů. Bratislava.

Viz také

Poznámky

^ Vojská NDR (Nationale Volksarmee – NVA) v počtu 15 000 (až 16 000) se sice na invazi také připravila, ale v poslední chvíli byla jejich účast (kromě specialistů vojenské skupiny NVA v počtu několik desítek vojáků) odvolána z Moskvy a zůstala na Moskvě a zůstala na Moskvě. hranicích (v Saských lesích) jako rezerva. Ve skutečnosti hranici překročila pouze skupina štábních důstojníků této armády s pozorovatelskou misí.^[40] NDR však propagandisticky podporovala invazi, dokonce se šířily klamné informace o tom, že NVA ve skutečnosti do ČSSR napochodovala. V novinách se objevovaly fotografie oněch štábních důstojníků, kteří byli na území ČSSR.^[40] Nelegální rozhlasová stanice Vltava, která začala vysílat na vlně 210 m kolem 5. hodiny ráno 21. srpna 1968 vysílala nejprve z německé obce Wilsdruffu Drážďanů a poté z Karl - Marx - Stadtu (Chemnitz) na frekvenci 2 .

^ Počet intervenujících vojáků a divizí je bez autoritativních zdrojů. Podle CIA^[99] v první dva dny to bylo 20 divizí. V současnosti se uvádí že „operaci Dunaj se zúčastnilo 27 bojových divizí“^{[100][101]} které byly rozděleny do tří armádních skupin (A,B,C). Vojenský historický ústav^[101] uvádí že „Toto uskupení podporovala 4. a 9. letecká armáda.“ Tvrzení TASR o 27 divizích a jedné letecké armádě^[100] je nepřesné a mohlo vzniknout nepřesným překladem (angl *air force*) jako jedna letecká armáda například z britských zdrojů (Ground forces of Soviet Union, East Germany, Poland and Bulgaria were involved together with Sovie air forces).^[102] Výzkum členů bývalé Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967-1970 navzdory tomu, že měli k dispozici archivní dokumenty pouze odhadovali počet invazních divizí. Prof Václav Menci odhadl počet divizí armádní skupiny A na 12.^[101]

Reference

1. [↑] TV Markýza. *Okupace z pohledu historiků: Takto probíhalo obsazení Československa*. *tvnoviny.sk* (Praha: MARKÍZA - SLOVAKIA), 2018-08-21. Dostupné online [cit. 2018-08-23]. Archivováno 2018-08-23 z originálu.

2. ↑[TASR](#). *V Bratislavě si uctili oběti okupace z roku 1968*. [teraz.sk](#) (Bratislava: TASR), 2017-08-21. Dostupné online [cit. 2018-08-23].
3. ↑[Přejít nahoru k:^{a b} NYNÍ.CZ](#). *Od invaze ze srpna 1968 uplynulo 55 let* [online]. NYNÍ.cz, 2023-08-21, [cit. 2024-08-21]. Dostupné online.
4. ↑[ČOBEJOVÁ, Eva](#). *Kniha Jak se (ne)buduje sen Může přivést k vášni pro historii i žáky, kteří hodiny dějepisu jen přetrpí. List Postoj* (Praha: Postoj Media). Dostupné online [cit. 2024-04-19]. ISSN 1336-720X.
5. ↑[Moskva se zlobí. Dubček nepůjde proti vůli lidu. Brežněv asi pošle tanky](#). [Pravda.sk](#), 2018-08-27. Dostupné online [cit. 2018-09-02].
6. [Valerián](#). *Rok 1968 na Slovensku a v Československu: chronologie událostí* [online]. Bratislava: Historický ústav SAV, 2008, [cit. 2018-04-10]. S. 308. Dostupné online. ISBN 978-80-969782-3-6.
7. ↑[ŠNÍDL, Vladimír](#). *Investigativní žurnalistika před půlstoletím: Petr Chudožilov odkrýval první kauzu Pražského jara* [online]. *List N*, 2020-12-29, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.
8. ↑[Přejít nahoru k:^{a b c} Chronologie: Události v bývalé ČSSR související s okupací v roce 1968](#). [skolskyservis](#). Dostupné online [cit. 2018-08-21]. Archivováno 2017-12-15 z originálu.
9. ↑ Kolektiv autorů. *Rusko (SSSR) ve válkách ve druhé polovině XX století*. – M. : Triada-Pharm, 2002 – S. 333-494 s. – (Státní program "vlastenecká výchova občanů Ruské federace 2001-2005» Vojenského historického ústavu Ministerstva obrany Ruské federace ..). – část. 3., VHÚ, 1995.. (rusky)
10. ↑[JANCURA, Vladimír](#). *Zastavte kontrarevoluci, dokud je čas! (ze zveřejněných memoárů A.Majorova)*. [Pravda.sk](#), 2018-04-10. Dostupné online [cit. 2018-04-10].
11. ↑[Přejít nahoru k:^{a b c} Léto '68: Šumava byla generálkou na Dunaji](#). [Pravda.sk](#), 2018-06-18. Dostupné online [cit. 2018-06-18].

12. ↑_KLAUS, Václav; HÁJEK, Jiří; CÍSAŘ, Čestmír. *August 1968: čtyřicet let poté* . [sl] : Institut Václava Klause, 2015-09-04. Google-Books-ID: Z4x_CgAAQBAJ. Dostupné online. ISBN 9788087806630 . (česky)
13. ↑_ŠACH, Jan. *Vojenské cvičení ŠUMAVA, předzvěst konce Pražského jara '68* [online]. www.vhu.cz, [cit. 2017-08-21]. Dostupné online.
14. ↑_ 1968, 3. august, Bratislava. - Prohlášení šesti komunistických a dělnických stran socialistických zemí, přijaté v Bratislavě, ÚSD.cz, Online
15. ↑Přejít nahoru k:^{a b c d} MIKEŠ, Zolo. *Kalendárium: Maďaři nás v 68. před Brežněvem varovali, Dubček nechápal* [online]. Aktuality.sk, [cit. 2019-08-20]. Dostupné online.
16. ↑_HOPPE, Jiří. *Pražská jar 1968 a Rumunsko* [online]. PWF.cz, [cit. 2018-08-15]. Dostupné online. (cz)
17. ↑_ Z rozhovoru s diplomatem Valentinem Falinem v časopisu "Itogi", který v 1966-1968 stál v čele 2. evropského odboru ministerstva zahraničních věcí SSSR. Online Archivováno 2016-06-22 na Wayback Machine , (rusky)
18. ↑Přejít nahoru k:^{a b} 1968, 20. august, Praha. – Zpráva o schůzce A. Dubčeka s J. Kádárem v Komárně 17. augusta 1968, ÚSD, Online
19. ↑_DIJK, Ruud van; GRAY, William Glenn; SAVRANSKAYA, Svetlana. *Encyclopedia of the Cold War* . [sl] : Routledge, 2013-05-13. Google-Books-ID: QgX0bQ3Enj4C. Dostupné online. ISBN 978-1-135-92311-2 . S. 718. (anglicky)
20. ↑Přejít nahoru k:^{a b c} JANCURA, Vladimír. *Krutá noc, černý den - 21. srpen 1968*. Pravda.sk , 2018-08-21. Dostupné online [cit. 2018-08-21].
21. ↑Přejít nahoru k:^{a b c d} VLADIMÍR JANCURA. *Srpen '68: Jak to, že k nám nevtrhli i Rumuni?* Pravda.sk , 2017-08-21. Dostupné online [cit. 2017-08-21].

22. ↑ Valerián Bystrický a kol.: Rok 1968 Na Slovensku av Československu, str.182, Vydal Historický ústav SAV, Bratislava 2008, ISBN 978-80-969782-3-6
23. ↑ JANCURA, Vladimír. Záhady Dubčekova únosu. Pravda (Praha: Perex), 2020-08-25. Dostupné online [cit. 2020-09-07]. ISSN 1336-197X.
24. ↑ Kronika 20. století 1960-1969 / 7, Fortuna Libri, Edice deníku SME, s. 994
25. ↑ http://www.ceskenoviny.cz Archivováno 2022-06-08 na Wayback Machine Historici: Obětí augustové okupace je více. přístup 14-6-2008
26. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} NYNÍ.CZ. Události po 21. srpnu 1968: Takto začala normalizace [online]. NYNÍ.cz, 2018-08-22, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.
27. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} NYNÍ.CZ. Invazi ze dne 21. srpna 1968 si Slovensko připomíná jako památný den [online]. NYNÍ.cz, 2022-08-21, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.
28. ↑ Slováci a Češi si připomínají výročí okupace ze srpna 1968, SITA, Online
29. ↑ Přejít nahoru k:^{a b c d e} Marek Vagovič: Okupace očima tajných, tyzden.sk, 17. srpen 2013, Online
30. ↑ Uličianská, Z. Na košického Palacha se mělo zapomenout [online]. kosice.korzar.sme.sk, 05.04.2013, [cit. 2013-05-20]. Dostupné online.
31. ↑ KOLOČ, TOMÁŠ. M. Polreich: Nikdo z nás nevěřil, že to opravdu udělají [online]. noveslovo.sk, 2018-08-27, [cit. 2019-06-04]. Dostupné online.
32. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} KOLOČ, Tomáši. Dr. Polreich, v roce 1968 první tajemník naší mise při OSN [online]. KULTURNÍ NOVINY, [cit. 2019-06-04]. Dostupné online. Archivováno 2019-06-04 z originálu.
33. ↑ 1968: Okupace a jednání v Radě bezpečnosti OSN, MZV ČR, Online (česky)

34. ↑ Kamas, D. *Válka ve Vietname. /1964-1975/* ISBN 80-7198-247-4 . Olomouc, Votobia 1997, s. 1997 131–132
35. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} S-EPI. 11/1969 Sb. *Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí o Smlouvě mezi vládou Československé socialistické republiky... | Aktuální znění [online]. Zákony pro lidi, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.*
36. ↑ Štefanský, M., 2008: Jednání o rozmístění sovětských vojsk na území Československa (srpen – říjen 1986). Archivováno 2012-12-03 na Wayback Machine *Vojenská historie*, 1, s. 2012 93-107
37. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} BUDAJ, Jan. *Slovensko : republika bez minulosti. Deník N , 4. LISTOPLA 2016.* Dostupné online [cit. 2016-11-18].
38. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} Tomek, Prokop. *Před třiceti lety byly v Československu rozmístěny nosiče jaderných zbraní [online]. Vojenský historický ústav Praha., [cit. 2016-11-20]. Dostupné online.*
39. ↑ JANCURA, Vladimír. *Odsun sovětských vojsk se měl táhnout deset let. Pravda (Praha: Perex), 2015-02-17. Dostupné online [cit. 2020-12-19]. ISSN 1336-197X .*
40. ↑ Přejít nahoru k:^{a b c d e f} NYNÍ.CZ. *Dočasný pobyt sovětských vojsk v ČSSR trval téměř 23 let [online]. NYNÍ.cz, 2018-08-22, [cit. 2022-08-03]. Dostupné online.*
41. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} SUDOR, Karel. *Oceněný rozhovor - Kocáb: Generálové z Nejvyššího sovětu po nás tak vřískali, až jsem se jich normálně bál, KGB zase vyhrožovala [online]. List N, 2018-08-20, [cit. 2019-05-03]. Dostupné online.*
42. ↑ Přejít nahoru k:^{a b} DANIEL VRAŽDA: *Sověti po sobě zanechali spoušť, JSME*, 20. červen 2011, Online
43. ↑ Paluchová, K., Ondrejčková, R., 2008: Súčasný stav lokalít poškodených činnosťou bývalej Sovietskej armády. Archivované 2014-02-22 na Wayback Machine *Enviromagazín*, 13, 6, s. 22-23

44. ↑ SITA. *Pripravuje sa kniha o odchode sovietskych vojsk zo strednej Európy. SME (Bratislava: Petit Press), 2005-08-18. Dostupné online [cit. 2020-12-19]. ISSN 1335-4418.*
45. ↑ EGOROV, Boris. *How the USSR pulled its troops from Eastern Europe [online]. www.rbth.com, 2020-04-20, [cit. 2020-12-18]. Dostupné online. (po anglicky)*
46. ↑ NEUPAUER, František. *Kto poslal sovietske vojská domov? Ján Langoš. Denník Postoj (Bratislava: Postoj Media), 2018-08-22. Dostupné online [cit. 2020-12-19]. ISSN 1336-720X.*
47. ↑ *V Sliachi postavili pamätník odchodu sovietskych vojsk. Má ho iba Slovensko (FOTO) [online]. Petit Press, 2016-06-27, [cit. 2016-06-30]. Dostupné online.*
48. ↑ *Budaj chce pamätne dni na pripomienku okupácie a jej konca, TASR, 31. okt 2016, Online*
49. ↑ *Novák, M. Bilak už za zvací dopis z roku 1968 nebude potrestán [online]. aktualne.centrum.cz, 24.01.2011, [cit. 2011-08-20]. Dostupné online.*
50. ↑ *Výrok od Peter Pellegrini v diskusii Čaputová a Pellegrini v Na telo [online]. Demagog.sk, [cit. 2019-08-22]. Dostupné online.*
51. ↑ Prejsť nahor k: ^a ^b *TÓDA, Mirek. Rusi nám už prepáč za rok 1968 povedali, teraz to berú späť [online]. Denník N, 2015-06-01, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.*
52. ↑ *MONIKA GREŠOVÁ: Palach bol komunista a okupácia je povstanie, myslia si študenti. Rok 1968 mladým nič nehovorí, potvrdzuje to aj anketa v uliciach Bratislavy, DennikN, 22. aug 2016, Online*
53. ↑ Prejsť nahor k: ^a ^b *Vladimír Jancura: August 1968: bojovalo sa tu, alebo nie? Pravda, 22. augusta 2016. Online*
54. ↑ *DOSTÁL, Ondrej. RTVS: Hlasujte za Gustáva Husáka a Jozefa Hrdličku [online]. blog.sme.sk, [cit. 2019-05-03]. Dostupné online.*

55. ↑ *HLUCHÁŇOVÁ, Mária. Budaj o auguste '68: Aj Husák to nazval okupáciou, parlament doteraz nie. Pravda (Bratislava: Perex), 2020-08-21. Dostupné online [cit. 2020-09-07]. ISSN 1336-197X.*
56. ↑ *Obete - August 1968 [online]. www.21august1968.sk, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.*
57. ↑ *AKTUALITY.SK. Najmladšie obete okupácie: Po smiechu z vojaka prišla streľba [online]. Aktuality.sk, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.*
58. ↑ *CHROMEK, Stanislav. Košanová - Sivák - Holík († 1968), Šafárikovo nám. 6 [online]. pam.epocha.sk, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online. Archivované 2022-08-22 z originálu.*
59. ↑ *CHROMEK, Stanislav. Peter Legner († 1968), Nám. SNP 34 [online]. pam.epocha.sk, [cit. 2022-08-22]. Dostupné online.*
60. ↑ *14. august 1989 – Bratislavská päťka [online]. Bratislava: Ústav pamäti národa, [cit. 2019-11-08]. Dostupné online.*
61. ↑ *A Look Back ... The Prague Spring & the Soviet Invasion of Czechoslovakia — Central Intelligence Agency [online]. web.archive.org, 2017-04-29, [cit. 2024-08-21]. Dostupné online.*
62. ↑ *Prejsť nahor k: ^a ^b Augustová okupácia 1968 ukončila Pražskú jar a nastolila normalizáciu [online]. TASR, 2024-08-21, [cit. 2024-08-21]. Dostupné online.*
63. ↑ *Prejsť nahor k: ^a ^b ^c Vojenská intervencia v auguste 1968 | Vojenský historický ústav (VHÚ) [online]. www.vhu.sk, [cit. 2024-08-21]. Dostupné online.*
64. ↑ *Report to the British Cabinet summing up the situation in Czechoslovakia in August 1968. (Catalogue ref: CAB 128/43) [online]. The National Archives UK, [cit. 2024-08-21]. Dostupné online. (po anglicky)*

Ďalšia literatúra

Externé odkazy

- [TASR: Chronológia: Udalosti v bývalej ČSSR súvisiace s okupáciou v roku 1968 Archivované 2017-12-15 na Wayback Machine](#)
- [21august1968.sk](#) – tematický portál Ústavu pamäti národa k 50. výročiu vpádu vojsk (2018)
- [Tematický portál českého Ústavu pro studium totalitních režimů](#)
- [21. august 1968, Osmičky v našich dejinách, Slovenský rozhlas – rozhovor s historikom Síkorom](#)
- [21. august na Českej televízii](#)
- [Sovětská armáda v Československu](#) – počty vojenských jednotek
- [Fórum "válka.cz": sled událostí a sbírka fotografií \(na konci stránky\)](#)
- [Československý filmový týdeník č. 35 z r. 1968](#) – celý venovaný invázii, s pôvodnými zábermi a komentárom
- [Interaktivní mapa Oběti okupace 1968, Ústavu pro studium totalitních režimů](#)
- [Relácia Českého rozhlasu Plus: Když ztichl socialistický hlas pravdy](#)
- [Zoznam diel v súbornom katalógu ČR, ktorých predmetom je vpád vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR](#)

Iné projekty

 Commons ponúka multimediálne súbory na tému **Vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Česko-Slovenska**

[skry]

Komunistická strana Československa

Stranícke orgány

[ÚV KSČ](#) · [KSS](#) · [ÚV KSS](#) · [Generální tajemník ÚV KSČ](#) · [Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ](#) · [Červené právo](#) · [Pravda](#) · [Komunistický svaz mládeže Československa](#) · [Československý svaz mládeže](#) · [Socialistický svaz mládeže](#)

Ozbrojené organizace

[Dělnická stráž](#) · [Lidové milice](#) · [Veřejná bezpečnost](#) · [Státní bezpečnost](#) · [Pohraniční stráž](#)

<u>Předsedové</u>	<u>Bohumír Šmeral</u> · <u>Alois Muna</u> · <u>Josef Haken</u> · <u>Bohumil Jílek</u> · <u>Klement Gottwald</u> · <u>Antonín Novotný</u> · <u>Alexandr Dubček</u> · <u>Gustav Husák</u> · <u>Miloš Jakeš</u> · <u>Karel Urbánek</u> · <u>Ladislav Adamec</u>
<u>Dějiny</u>	<u>Prosincová generální stávka 1920</u> · <u>Karlínští chlapci</u> · <u>Manifest sedmi (1929)</u> · <u>Protifašistický odboj</u> · <u>Volby 1946</u> · <u>Únorový převrat (1948)</u> · <u>Pražské jaro</u> · <u>Vpád vojsk Varšavské smlouvy (1968)</u> · <u>Normalizace</u> · <u>Něžná</u>
<u>Ostatní</u>	<u>Československo v letech 1948 až 1989</u> · <u>Kádrová politika</u> · <u>Večerní univerzita marxismu-leninismu</u> · <u>Zákon o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému</u>
<u>Pokračovatelé</u>	<u>KSČM</u> · <u>KSČ (1995)</u> · <u>KSČ 21</u> · <u>KSS (1992)</u> · <u>KSS – 91</u> · <u>SDL</u>